

Zitting 1978–1979

15 417

Verlaging van de leeftijd waarop volgens het Burgerlijk Wetboek de meerderjarigheid wordt bereikt tot achttien jaren en wijziging in verband daarmee van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene Bijstandswet

Nr. 4

VOORLOPIG VERSLAG

Vastgesteld 27 juni 1979

De vaste Commissie voor Justitie,¹ belast met het voorbereidend onderzoek van dit wetsontwerp, brengt het navolgende verslag uit.

Algemeen

De fractie van de P.v.d.A. was het van harte eens met het voornemen van de Regering om de leeftijd waarop de meerderjarigheid wordt bereikt, te verlagen van 21 naar 18 jaar. Er bestaat immers al geruime tijd in brede kring overeenstemming over de wenselijkheid van die verlaging. Vrij algemeen heerst de opvatting dat jongeren eerder dan thans het geval is handelingsbekwaam moeten en kunnen worden. Tevens wordt er in brede kring voor gepleit om jongeren geleidelijk meer rechten te geven, terwijl tegelijkertijd de omvang van de ouderlijke macht afneemt. Naarmate het kind ouder en zelfstandiger wordt, neemt zijn handelingsbekwaamheid toe. Het in civielrechtelijke zin meerderjarig en volledig handelingsbekwaam worden, kan in het licht van bovengeschetste opvatting dan ook gezien worden als het sluitstuk van een ontwikkeling waarin het kind c.q. de jongere in toenemende mate wordt voorbereid op het deelnemen als zelfstandig individu aan het maatschappelijk verkeer.

Evenals de Regering achtten de leden van de fractie van de P.v.d.A. het wenselijk, dat de leeftijd waarop in Nederland de meerderjarigheid wordt bereikt, zoveel mogelijk overeenkomt met de daarvoor in andere Europese landen getrokken leeftijdsgrenzen; in de eerste plaats geldt een dergelijke harmonisatie natuurlijk ten aanzien van de andere lid-staten van de Europese gemeenschappen. Daar in de meerderheid van de lid-staten de meerderjarigheidsgrens op 18 jaar is gesteld, ligt het in de rede dat Nederland op dit punt aansluiting nastreeft.

Zoals gezegd, konden deze leden het voornemen van de Regering om de meerderjarigheidsgrens te verlagen, van harte onderschrijven. Zij wilden echter niet verhehlen, dat de wijze waarop de Regering die materie in het onderhavige wetsontwerp heeft menen te moeten regelen, niet de onverdeelde bewondering van hen heeft kunnen afdwingen. Het grootste bezwaar hadden zij tegen de wijze waarop de financiële gevolgen van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens worden geregeld. Alvorens daar nader op in te gaan brachten zij een ander punt naar voren dat naar hun mening eveneens moet wegen.

¹ Samenstelling: Abma (SGP), Geurtsen (VVD), voorzitter, Roethof (PvdA), ondervoorzitter, Haas-Berger (PvdA), Kappeyne van de Coppello (VVD), Stoffelen (PvdA), Van Dam (CDA), G. M. P. Cornelissen (CDA), Kosto (PvdA), Salomons (PvdA), Patijn (PvdA), Stermerdink (PvdA), Van den Broek (CDA), Evenhuis-van Essen (CDA), Wessel-Tuinstra (D'66), Dijkman (CDA), Faber (CDA), Beckers-de Bruijn (PPR), Nijpels (VVD), Korte-van Hemel (CDA), Tripels (VVD).

In de memorie van toelichting worden op blz. 6 een aantal (voornaamste) gevolgen van de voorgestelde verlaging genoemd. Een van de eerste genoemde gevolgen betreft: «de bevoegdheid om zonder toestemming van de ouders een huwelijk aan te gaan». De Regering zegt: «Met de commissie-Wiarda zijn wij van oordeel dat – evenals thans (zie artikel 35 Boek 1 BW) – meerderjarigen voor het aangaan van een huwelijk geen toestemming van hun ouders dienen te behoeven». De leden van de fractie van de P.v.d.A., hier aan het woord, waren het met dit oordeel volstrekt eens, doch zij waren eveneens van mening dat met betrekking tot de huwelijkstoestemming geen onderscheid gemaakt dient te worden tussen mannen en vrouwen. Op grond van artikel 31, 1e lid, Boek 1 BW moet een man om te mogen huwen de leeftijd van 18 jaar bereikt hebben en een vrouw de leeftijd van 16 jaar. Aangezien ten aanzien van artikel 31 geen wijziging wordt voorgesteld zal, indien het onderhavige wetsontwerp tot wet zal zijn verheven, de situatie feitelijk zo zijn (op grond van artikel 31, 1e lid j° artikel 35) dat een man kan huwen als hij meerderjarig is en een vrouw nog tijdens haar minderjarigheid. Zij heeft dan wel toestemming nodig, hetzij van haar ouders/(toezienende)voogd, hetzij van de kantonrechter, welke laatste echter geen toestemming mag geven, indien de ouders uitdrukkelijk weigeren. Zowel door de commissie-Wiarda als door de Nederlandse Gezinsraad is gepleit voor het gelijkstellen voor man en vrouw van de leeftijd waarop zonder toestemming een huwelijk kan worden aangegaan. Zowel de commissie als de Nederlandse Gezinsraad hebben gepleit voor de leeftijd van 18 jaar. Waarom hebben de ondertekenaars afgezien van de mogelijkheid om, tegelijk met het verlagen van de meerderjarigheidsgrens, de leeftijd waarop zonder toestemming gehuwd mag worden gelijk te trekken voor man en vrouw? Zijn de ondertekenaars niet van mening dat zulks voor de hand zou hebben gelegen, te meer daar het de tweede ondertekenaar van het onderhavige wetsontwerp was, onder wier verantwoordelijkheid onlangs het inventarisatierapport «Anders geregeld» is uitgebracht?

Zoals boven reeds werd aangeduid, hadden de fractieleden grote bezwaren tegen de wijze waarop de financiële gevolgen van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens worden geregeld. De kern van die regeling is het voorgestelde artikel 395a. Zij achtten het niet overdreven te stellen, dat die financiële gevolgen niet zozeer worden geregeld, als wel worden afgewenteld op de ouders. Het uitgangspunt van het voorgestelde artikel 395a is «dat de verlaging van de meerderjarigheidsgrens geen financiële gevolgen voor de overheid mag hebben».

In een artikel in NJB, d.d. 7 april 1979, nr. 14, is onlangs betoogd door mr. J. J. A. de Groot dat door het onderhavige wetsontwerp een inbreuk wordt gemaakt op het door de wetgever ingenomen standpunt dat «tussen meerderjarige personen en hun (schoon)ouders het alimentatierecht moet worden gezien als een hoogst persoonlijk recht, waarvan de uitoefening zodanige implicaties voor de intermenselijke verhoudingen heeft, dat de overheid niet zonder meer de uitoefening van dit recht in handen dient te nemen». De Groot betoogt verder dat een inbreuk op een eerder neergelegde regeling uiteraard mogelijk is, maar dat dan wel van de wetgever verwacht kan worden, dat hij daarvoor een duidelijke rechtsgrond aangeeft.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. konden het met deze zienswijze volstrekt eens zijn en zij zouden op prijs stellen, indien de ondertekenaars met zwaardere argumenten dan louter het argument dat er geen financiële gevolgen voor de overheid mogen zijn, zouden willen komen. Het heeft hen voorts verbaasd, dat er in de memorie van toelichting niet wordt gesproken over de nadere uitwerking van het stelsel van studiefinanciering, zoals dat indertijd in een nota van de vroegere staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, G. Klein, is uiteengezet. Verlaging van de meerderjarigheidsgrens is immers vaak in nauwe samenhang met één of ander stelsel van studiefinanciering aan de orde gesteld, zo bij voorbeeld in het rapport «Verlaging van de meerderjarigheidsgrens» van de Nederlandse Gezinsraad. Overigens verkozen deze leden de term studiefinanciering boven de in bovengenoemd rapport gehanteerde term studieloon.

Voor het geval de (stief)ouders weigeren te voorzien in het levensonderhoud en/of de studiekosten van hun meerderjarige kind, «dan zal dit zelf een actie tegen de (stief)ouder dienen in te stellen (zie artikel 828a e.v. Rv)», aldus de memorie van toelichting op blz. 10. Deze leden waren van mening, dat een gevolg van het onderhavige wetsontwerp zal kunnen zijn dat, waar de verhouding tussen (stief)ouders en kinderen niet zo goed is, dat de eersten royaal naar draagkracht zullen bijdragen in de kosten van levensonderhoud en studie van het meerderjarige kind, die verhouding tussen (stief)ouders en kinderen nog aanmerkelijk verslechtert als het kind tegen de eigen ouders moet procederen. Zij achtten het onbegrijpelijk dat de Regering hier zo lichtvaardig overheen stapt en geen blijk geeft van enig besef dat, ook al is een jongere wettelijk meerderjarig, zijn emotionele onafhankelijkheid van de ouders nog niet zo groot behoeft te zijn dat hij zijn ouders in gemoede als procespartij kan zien. Reeds in het eerder genoemde rapport van de Nederlandse Gezinsraad is erop gewezen, dat met name in de Bondsrepubliek door jongmeerderjarigen verhaalsprocedures moeten worden gevoerd tegen de ouders, daar in dat land het volgen van een studie wordt beschouwd als een situatie van behoefte. Indien er al enige rechtsgrond aanwezig zou zijn voor een regeling als voorgesteld in artikel 395a, dan zou er toch zeker een regeling analoog aan de regeling die voor gewezen echtgenoten is neergelegd in de artikelen 158 en 159 Boek 1 BW, als tegenhanger aanwezig moeten zijn. Naar het oordeel van de leden van de fractie van de P.v.d.A. zou een dergelijk nihilbeding tussen (stief)ouders en meerderjarige kinderen niet beperkt mogen zijn door een regeling als ten aanzien van gewezen echtgenoten is voorgesteld in wetsontwerp 14 134.

Ten aanzien van de kwestie van de voortgezette hulpverlening op basis van vrijwilligheid aan meerderjarig geworden ex-kinderbeschermingspupillen (memorie van toelichting, blz. 7) zouden deze leden graag weten of het Ministerie van Justitie gelden gaat reserveren voor zo'n voortgezette hulpverlening. Hoe zullen voorts de financiële gevolgen zijn voor pleegouders wier pleegkind(eren) meerderjarig word(t)(en), aldus deze leden.

De leden, behorend tot de fractie van het C.D.A., hadden met belangstelling kennis genomen van het onderhavige wetsontwerp strekkende tot een verlaging van de meerderjarige leeftijd.

Het algemene deel van de bijbehorende memorie van toelichting leerde hen dat de discussie over de verlaging van de leeftijd reeds aangevangen is in september 1968, dat het kabinet-De Jong op 9 oktober 1970 in beginsel akkoord is gegaan met een verlaging van 21 tot 18 jaar, daarbij ondersteund door adviezen van de Nederlandse Juristenvereniging, sectie kinderrecht-spraak van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, college van advies voor de kinderbescherming, de Nationale Federatie voor Kinderbescherming (thans WIJN) en de Nederlandse Gezinsraad, maar dat de realisering op zich liet wachten in verband met de financiële consequenties en het daarvoor benodigde beraad tussen de betrokken departementen. Ook de thans ingediende uitgebreide commentaren, die op dit wetsontwerp verschenen zijn spraken zich praktisch alle uit vóór de voorgestelde verlaging, maar behelsden voorts niet mis te verstane kritieken ten aanzien van een aantal consequenties van de voorgestelde wetwijziging.

De leden van de fractie van het C.D.A. wensten gaarne hun medewerking te geven aan de invoering van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens, maar meenden ook ten aanzien van de uitvoering ervan een aantal vraagpunten aan de bewindslieden te moeten voorleggen.

Allereerst stelden zij, dat zowel in wetenschappelijke als in maatschappelijke kringen thans nauwelijks meer de voorgestelde verlaging een punt van discussie vormt maar veeleer de wenselijkheid van de regeling van de rechtspositie voor de dan nieuwe minderjarigen. In dit opzicht lijkt het voorgeliggend wetsontwerp een zaak die nauwelijks meer enige discussie zou behoeven, ware het niet dat, zoals reeds boven gezegd, een aantal gezaghebbende commentatoren ernstige kritiek hebben op en grote vraagtekens zetten achter de uitwerking van de voorgestelde wet.

Op blz. 57 van het rapport-Wiarda onder hoofdstuk IV, uitgangspunten voor vernieuwing van het jeugdbeschermingsrecht, geeft de commissie een beeldende vertolking van het begrip minderjarigheid wanneer met het bereiken van de leeftijd van 12 en 16 jaar aan het kind zelfstandig uitoefenbare rechten worden toegekend: «als een ui wordt het geleidelijk van haar rokken ontdaan».

Het volgende citaat, (blz. 67) sprekend over de grens tussen minderjarigheid en meerderjarigheid, stelt naar het oordeel van de leden van de fractie van het C.D.A. terecht «in een dergelijk systeem van getrapte volwassenwording betekent de meerderjarigheid in feite een afsluiting van een groei, waarbij men ook de op dat moment nog resterende rechten krijgt».

Het is vanuit deze optiek dat de aan het woord zijnde leden van de fractie van het C.D.A. het voorliggend wetsontwerp wilden beoordelen.

De leeftijd als zodanig, 18 jaar was voor de leden geen probleem; zij meenden dat het aansloot bij de bij ons gebruikelijk geworden systematiek 12, 14, 16 jaar etc.; voorts is het de wetgevingspraktijk in de ons omringende landen.

Dat de jongmeerderjarigen voor het aangaan van een huwelijk geen toestemming van hun ouders behoeven kon ook hun instemming hebben. Het leek hen niet juist, gelet ook op de aan de orde zijnde volledige handlingsbekwaamheid van de 18- tot 21-jarigen, waaronder ook de mogelijkheid om zelf te bepalen waar men wil wonen etc., om de mogelijkheid van de keuze voor een huwelijk wel afhankelijk te stellen van de toestemming van de ouders.

Met vele anderen, onder andere de Nederlandse Gezinsraad, pleitten de leden van de fractie van het C.D.A. nadrukkelijk voor een goede huwelijksvoorbereiding en voorlichting omtrent consequenties van een aan te gaan huwelijk. Hetgeen uiteraard onverlet laat de taak die hier op de eerste plaats ligt voor de ouder en het gezin. Vele bronnen vermelden dat het aantal echtscheidingen toeneemt naarmate de leeftijd der huwendes jonger is.

Het struikelblok, ook in de ogen van de leden van de fractie van het C.D.A., bij een regeling als de voorgestelde is de consequentie van het nieuw in te voeren artikel 395a, waarbij voor ouders etc. een verplichting wordt opgelegd, te voorzien in de kosten van levensonderhoud en studie van hun meerderjarige kinderen tot deze de leeftijd van 21 jaar hebben bereikt: een bestendiging van de huidige onderhoudsrechtelijke situatie. Op blz. 9 van de memorie van toelichting staat dat het uitgangspunt van dit voorstel is dat de verlaging van de meerderjarigheidsgrens geen financiële gevolgen voor de overheid mag hebben en dat de nieuwe verplichting niet is beperkt tot alleen studerende kinderen. De memorie van toelichting gaat ervan uit dat de verlaging van de 21-jarige leeftijd, waarop nu de grens ligt voor verplichte bijdrage in de studiekosten, tot 18, van invloed zou kunnen zijn op de algemeen bestaande gewoonte dat ouders vrijwillig bijdragen. De memorie van toelichting spreekt voorts de angst uit dat gaandeweg in deze houding verandering zou komen zeker omdat op 18-jarige leeftijd veelal jongeren nog moeten aanvangen met verdere opleiding. Een aantal deskundigen tendereert thans naar de opvatting dat ouders, die een minderjarige lieten aanvangen met een studie die in redelijkheid nog niet zou zijn voltooid op het moment dat hij meerderjarig wordt, moreel gehouden zijn na het meerderjarig worden met betalen voort te gaan. De memorie van toelichting stelt dat bij een zich inderdaad wijzigende houding van ouders een beroep op de gemeenschap zou worden gedaan door meerderjarige jeugdigen hetgeen zware financiële consequenties voor de overheid zou hebben. Is het een consequentie van de huidige financiële situatie, of ligt hier een principiële stellingname aan ten grondslag dat de verlaging van de meerderjarigheid geen financiële gevolgen voor de overheid zou hebben, zo vroegen deze leden.

De leden van de fractie van het C.D.A. constateerden het als een groot manco in de toelichting op dit wetsontwerp dat het op geen enkele wijze cijfermatig is onderbouwd, dit te meer als het spreekt onder andere over zware financiële consequenties zowel ten opzichte van de studerende als niet stu-

derenden. Over deze laatste spreekt de laatste alinea van blz. 9 van de memorie van toelichting waarin wordt gesteld dat de voorgestelde onderhoudsplicht deze consequentie afwendt van een aantal aldaar betrokken groepen jongeren.

In het NJB dd. 7 april 1979, nr. 14, stelt mr. J. J. A. de Groot dat de toelichting op dit wetsontwerp slechts het motief van de voorgestelde regeling vermeldt nl. dat door de verlaging van de meerderjarigheidsleeftijd de staat geen extra lasten mag ondervinden en voorts dat aldaar de voorgestelde regeling voor de ouders van de 18- t/m 20-jarigen ook geen lastenverzwaring ten opzichte van de huidige situatie betekent. Maar de leden van de fractie van het C.D.A. meenden dat in dit artikel terecht werd geconstateerd dat dit de grote zwakte van het huidige ontwerp was. De verlaging van de meerderjarigheidsgrens is noodzakelijk geworden door de maatschappelijke ontwikkeling: personen van 18 jaar en ouder zijn in het algemeen in staat zelfstandig te handelen en willen dat ook vaak. Hierdoor is een door ieder te constateren leemte tussen recht en werkelijkheid ontstaan. Is de bewindsman bereid een rechtsgrond aan te geven waarom thans inbreuk wordt gemaakt op de principiële opvatting die naar voren is gekomen bij de totstandkoming van de ABW: namelijk dat alimentatierecht, dus ook verhaal, te zien is als een hoogstpersoonlijk recht waarvan de uitoefening zodanige implicaties voor de intermenselijke verhouding heeft dat de overheid niet zonder meer de uitoefening van dit recht in handen dient te nemen en dat derhalve de mogelijkheid van een verhaal op ouders van meerderjarige kinderen dient te vervallen?

De leden behorende tot de fractie van het C.D.A. waren van oordeel dat steeds duidelijker het dilemma zich aftekende tussen enerzijds de overgang van het kind als object van rechten en plichten en, bij overschrijding van de meerderjarigheidsgrens, naar subject van rechten en plichten en anderzijds de ook door velen in rechtspraak en literatuur gedeelde opvatting dat ouders ook na de meerderjarigwording van hun kind verplicht blijven de studiekosten te betalen omdat de studie van het kind nog als een onderdeel van de opvoeding moet worden beschouwd.

Ten aanzien van alle studerenden van 18 jaar en ouder betreurden de leden van de fractie van het C.D.A. het bijzonder dat de Nota studiefinanciering dd. 16 januari 1974 (kamerstuk 12 778) nog steeds in een voorbereidingsstadium verkeert. Naar hun mening zou er een evenwichtiger benadering van deze hele problematiek kunnen plaatsvinden, als de behandeling van deze nota een eind verder was. Deze nota immers had ook als uitgangspunt een verplichte restantbetaling door de ouders voor studiekosten met als basis een stelsel van studiefinanciering voor allen. Conform hun program beogen de aan het woord zijnde leden, zo stelden zij, een studiefinanciering, waarbij de kinderbijslag, beurzen, ouderlijke bijdrage, worden teruggebracht door de invoering van een eenduidig stelsel van studiefinanciering per onderwijssoort voor alle studerenden van 18 jaar en ouder, voorts de financiële middelen voor levensonderhoud rechtstreeks aan de studerenden toe te kennen en door de mogelijkheid van gegarandeerde leningen de financiële onafhankelijkheid van de studerenden te vergroten (artikel 49, C.D.A.-program).

Gaarne vernamen de aan het woord zijnde leden de mening van de bewindslieden over de samenhang van een tot stand gebrachte studiefinanciering zoals de nota beoogt en de uitgangspunten van de onderhavige wet. Is het, zo vroegen zij zich af, niet wenselijk deze regelingen op elkaar af te stemmen, om zo min mogelijk, reeds bij de inwerkingtreding van de wet moeizame en moeilijke problemen te voorkomen tussen ouders en kinderen? Hebben de bewindslieden de oplossing, aangedragen in punt 3 van de Resolutie 19 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa dd. 19 september 1972 ten aanzien van de meerderjarigheidsgrens: te weten studietoelagen en doorlopen van de onderhoudsplicht na de meerderjarigheid van het kind, mede in hun overweging betrokken?

De aan het woord zijnde leden vroegen zich af wat hier bedoeld wordt met «ouders»? Bij het ingaan van de meerderjarigheid vervallen regelingen na echtscheiding. Hoe verhoudt zich de alimentatieopdracht aan één der ouders tot de hier geschetste onderhoudsplicht van de «ouders»?

Een ander belangrijk gevolg van de verlaging is de beëindiging van de maatregelen van kindbescherming. De memorie van toelichting stelt dat voortzetting van hulpverlening op basis van vrijwilligheid aan meerderjarig geworden ex-kindbescherming-pupillen nog onderwerp van studie vormt. Zijn de bewindslieden met de aan het woord zijnde leden van oordeel dat hier thans hele grote ongerustheid en onzekerheid is bij alle betrokken partijen, tehuizen, pupillen, pleegouders, kortom allen die op enigerlei wijze bij dit omvangrijke werk zijn betrokken? Gaarne zagen deze leden een duidelijke benadering van deze problematiek in de memorie van antwoord tegemoet.

Op blz. 7 vermeldt de memorie van toelichting ten aanzien van de inhoud van het ontwerp dat de bewindslieden zich nog een oordeel voorbehouden over de door de commissie-Wiarda voorgestelde vuistregels van handelingsonbekwaamheid. Gelet op de in brede kringen gevoerde discussie op dit moment wilden deze leden graag vernemen wanneer een oordeel van de bewindslieden te verwachten is.

Het eveneens aangekondigde derde ontwerp is een eind op weg. De leden van de fractie van het C.D.A. onderschreven de visie van de bewindslieden dat de drie wetten alsmede de wijzigingen noodzakelijk in een aantal AMvB's (Algemene Maatregelen van Bestuur) op een gelijk bij Koninklijk besluit te bepalen tijdstip in werking moeten treden.

De leden van de V.V.D.-fractie hadden met gemengde gevoelens van de wetsontwerpen 15 417 en 15 416 kennis genomen. Die gemengde gevoelens sproten met name voort uit het lange uitblijven van de nu bij de Kamer ahangig gemaakte wetsontwerpen. Zo'n acht jaar na het principebesluit van het kabinet-De Jong is de Kamer, zo stelden deze leden, pas in staat om een stapje te zetten op de weg naar een volwaardige rechtspositie van de jongeren. Deze leden vestigden er nog eens de aandacht op dat Nederland een van de laatste Westeuropese landen is waar de meerderjarigheid nog op 21 jaar staat. Reden te meer, zo vonden deze leden, om er bij de Regering op aan te dringen haast te maken met de verdere schriftelijke afhandeling van de beide wetsontwerpen.

De leden van de V.V.D.-fractie achtten overigens de verlaging van de meerderjarigheidsgrens slechts een eerste stap op weg naar een verdere versterking van de rechtspositie van de jongeren. Voor deze leden was uitgangspunt bij de discussies over deze rechtspositie dat jongeren gelijkwaardig zijn aan volwassenen. Te weinig wordt echter, zo gingen deze leden verder, bij de bescherming van de minderjarige zijn eigen visie op die bescherming betrokken. De verdere versterking van de rechtspositie van de minderjarige dienden volgens de leden van de V.V.D.-fractie op tweërlei manier gestalte te krijgen.

Op de eerste plaats een omschrijving van de ouderlijke macht in die zin dat daarmee wordt voldaan aan het criterium dat kinderen naarmate de groei van hun persoonlijkheid het recht hebben zich overeenkomstig hun eigen inzichten te kunnen ontplooien.

Op de tweede plaats dienden, zo vonden de leden van deze fractie, er een aantal concrete rechten en bevoegdheden van jongeren in de wet geregeld te worden. De hier aan het woord zijnde leden vernamen dan ook gaarne van de Minister van Justitie op welke wijze hij voornemens is de verdere gedachtevorming en wetgeving op dit terrein te bevorderen. Zij verwezen daarbij nog eens uitdrukkelijk naar de over deze materie uitgegeven speciale brochure van de Organisatie Vrouwen in de V.V.D.

Ernstig bezwaar hadden deze leden tegen het uitgangspunt van het wetsontwerp 15 417 dat de verlaging van de meerderjarigheid geen financiële consequenties met zich mee mag brengen voor de overheid. Het resultaat van dit uitgangspunt is dat er nu in feite een soort halve meerderjarigheid wordt gecreëerd. Enerzijds blijven de nieuwe meerderjarigen financieel afhankelijk van de ouders, zeker als zij verder gaan studeren; anderzijds blijven de ouders verantwoordelijk voor de kosten van levensonderhoud en studie van hun kinderen. Dat wil overigens niet zeggen, zo vervolgden deze leden, dat er voor bepaalde plichten van ouders niet iets valt te zeggen. Het

«nemen» van een kind is immers een daad waardoor de ouders van zo'n kind in hoge mate verplichtingen op hun schouders laden ten aanzien van verzorging en opvoeding. De gedachte dat ouders dit soort kosten al dan niet gedeeltelijk dragen, moet dan ook als uitvloeisel van hun eigen vrije wil beschouwd worden en is als zodanig niet zo irreëel als sommigen ons wensen te doen geloven. Het is bij voorbeeld ook een van de rechtsgronden van de in artikel 392 BW geregelde plicht tot bijdrage in levensonderhoud door de ouders.

Van de andere kant kunnen de door het wetsontwerp gecreëerde ouderlijke plichten door jongeren beschouwd worden als een terugdraaien van hun feitelijke meerderjarigheid en daardoor een aantasting van hun zojuist verworven onafhankelijkheid betekenen.

Inconsequent is het wetsontwerp daar waar het een verhaalsrecht introduceert, waardoor ouders aangesproken kunnen worden voor door gemeenten in het kader van de Algemene Bijstandswet gedane uitkeringen aan 18-, 19- of 20-jarigen. Bij de behandeling van de Algemene Bijstandswet in de Tweede Kamer is immers een dergelijk verhaalsrecht op ouders van meerderjarige kinderen en op meerderjarige kinderen door de bewindslieden op principiële gronden afgewezen.

Wat is het oordeel van de bewindslieden, zo vroegen de leden van de V.V.D.-fractie zich af over het door mr. J. J. A. de Groot in het Nederlands Juristen Blad gedane voorstel om slechts ouders van meerderjarige, inwonende kinderen voor het levensonderhoud verantwoordelijk te laten zijn? Zien de bewindslieden in dit voorstel niet een mogelijkheid om althans een gedeelte van de inconsequenties van het wetsontwerp weg te nemen? Is overigens, zo stelden deze leden, de in artikel 398, lid 2, voorkomende regeling, waardoor ouders gerechtigd zijn de rechter te verzoeken hen van hun verplichting te kwijten door hun meerderjarig kind in huis te nemen, niet strijdig met de uitgangspunten van dit wetsontwerp?

De leden van deze fractie plaatsten ook vraagtekens bij de gekozen leeftijdsgrens van 21 jaar met betrekking tot de studiekosten. Delen de bewindslieden de mening van een aantal leden van de commissie-Wiarda dat in feite de studiekosten als een onderdeel van de opvoeding moeten worden beschouwd en dat daarom, zoals door de eerder aangehaalde mr. de Groot is betoogd, die leeftijdsgrens opgeschoven zou dienen te worden?

Deze leden vestigden nog eens de aandacht op het ontbreken van een deugelijk studiefinancieringsstelsel, waardoor de problemen in het kader van dit wetsontwerp alleen maar groter worden. Wat dient er volgens de bewindslieden te geschieden als ouders en meerderjarigen geen overeenstemming bereiken over de studie, die de meerderjarige, die nog geen 21 is, wenst te volgen?

Zijn overigens de bewindslieden niet bevreesd voor het zeer diep in de ouder-kind-relatie ingrijpende karakter van een procedure waarin een meerderjarige zijn ouders dwingt tot het betalen van een bijdrage in levensonderhoud en/of studiekosten? Wijzen wat dit betreft de resultaten in Duitsland niet uit dat zo'n procedure tot ongewenste resultaten leidt? De leden van de V.V.D.-fractie hadden ook nog geen duidelijk inzicht in wat de consequenties voor de onderhoudsplicht zijn als meerderjarigen tussen de 18 en 21 trouwen. Kunnen de ouders dan nog steeds worden aangesproken volgens het (nieuwe) artikel 395a BW, of zijn de gehuwden aangewezen op het engere artikel 392 BW?

Zou het niet juister zijn om tot een zelfstandig recht van uitkering te komen, zoals gesuggereerd door het WIJN, en wat zijn daar de financiële consequenties van voor de overheid, zo vroegen deze leden zich af. Zouden de bewindslieden de Kamer een uitvoering financieel overzicht kunnen verstrekken van de diverse mogelijkheden die er bestaan en die door bijvoorbeeld het WIJN op een rijtje zijn gezet?

Deze leden constateerden ook met grote zorg dat over de kwestie van de voortgezette hulpverlening op basis van vrijwilligheid aan meerderjarig geworden ex-kinderbeschermingspupillen nog geen duidelijkheid bestaat.

Het leek deze leden ongewenst dat de verlaging van de meerderjarigheidsgrens zou plaats vinden, zonder dat er voor een juiste opvang van de kinderbeschermingskinderen is zorg gedragen. Uit het door de afdeling Familie- en Jeugdrechtspraak van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak uitgebracht commentaar, begrepen deze leden dat over deze materie een voorontwerp van wet bestaat. Het kwam deze leden, gezien dat commentaar, als wenselijk voor dat de Regering bij het definitieve wetsontwerp over die voortgezette behandeling ernstig rekening houdt met de ook hiermee in Duitsland opgedane ervaringen. Een ander punt van zorg vormde volgens deze leden de financiële positie van de kinderbeschermingskinderen na het 18de jaar. Zoals door de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen is opgemerkt, zullen de contacten tussen deze jonge meerderjarigen en hun ouders waarschijnlijk niet van dien aard zijn, dat zij weer naar het ouderlijk huis terugkeren, nog daarbuiten latend dat dit veelal in strijd zou zijn met de richting die door de kinderbescherming aan de daaraan voorafgaande opvoeding is gegeven. De oplossing van een uitkering krachtens de Algemene Bijstandswet zou dan volgens sommige commentaren te weinig rekening houden met het specifieke karakter van de kinderbeschermingsachtergrond.

Wat is het oordeel van de bewindslieden over het invoeren van een aparte groepsregeling, om zo die specifieke problemen beter aan te kunnen pakken?

Zou daarnaast, zo vroegen deze leden zich af, de voorgestelde onderhoudsplicht geen negatieve gevolgen hebben voor het aantal adopties, zoals door de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen wordt gevreesd?

De aanpassing van de leeftijdsgrens in de wettelijke bepaling over de ondertoezichtstelling deed de hier aan het woord zijnde leden zich toch nog eens afvragen of de controlemogelijkheden bij langdurige uithuisplaatsing in voldoende mate aanwezig zijn.

Hoever staat het met de voorbereiding van een wetsontwerp dat die betere controle dient te waarborgen? In de memorie van toelichting wordt voorbijgegaan aan de materiële wijziging die het wetsontwerp betekent voor artikel 1639j BW. Geeft dit de Minister van Justitie nog redenen tot nadere opmerkingen, zo wensten deze leden gaarne te vernemen.

Ten slotte drongen deze leden ook bij dit wetsontwerp er bij de Regering op aan om op korte termijn het derde wetsontwerp het licht te laten zien om zodoende de diverse organisaties in de gelegenheid te stellen een oordeel te geven over het totaal van de drie wetsontwerpen.

De leden van de fractie van D'66 betoogden, dat de ingediende wetsontwerpen 15 417 en 15 416 de verlaging beogen van de meerderjarigheidsgrens van 21 naar 18 jaar. Dit betekent een aanpassing van ons recht aan de maatschappelijke ontwikkelingen. Een aanpassing die overigens lang op zich heeft laten wachten. Immers, in de huidige praktijk zijn veel personen van 18 jaar in staat zelfstandig te handelen en dat gebeurt ook. Zij mogen stemmen, moeten in militaire dienst, doen verantwoordelijk werk, maar ouders hebben officieel nog alles te zeggen. Hierdoor is een leemte ontstaan tussen recht en werkelijkheid.

Deze leden stonden dan ook zeer positief tegenover het wetsvoorstel om deze personen zelfstandig rechtshandelingen te laten verrichten. Bovendien is dit een goede zaak uit het oogpunt van harmonisatie met de wetgeving van een aantal omliggende landen die de meerderjarigheid op het 18de jaar al kennen. Toch wensten zij enkele zeer fundamentele kritische opmerkingen te maken.

Het voorliggende wetsontwerp bevat helaas niet alle consequenties van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens. Artikel 395a BW voert namelijk een *onderhoudsplicht in voor ouders jegens hun meerderjarige kinderen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar*. Een onderhoudsplicht die bovendien niet afhankelijk is van behoefte, zoals het huidige artikel 392 BW vereist. De leden van de fractie van D'66 achtten dit voorstel een uitholling van het begrip meerderjarigheid. Het is inconsequent en mist voldoende rechtsgrond. Voor

velen blijft op deze wijze de onafhankelijkheid van de ouders bestaan. Dit geldt voor hen, die door studie nog niet in hun eigen onderhoud kunnen voorzien en/of in onmin met hun ouders leven. De financiële afhankelijkheid aan de ene kant, maar wel rechtens meerderjarig zijn aan de andere kant kan vele spanningen teweegbrengen, die nog versterkt worden als de verplichting van ouders door de 18–21-jarigen zelf via de rechter moet worden afgedwongen. Het uitgangspunt van dit voorstel, namelijk dat de verlaging van de meerderjarigheid geen financiële consequenties voor de overheid mag hebben, zou naar de mening van deze leden moeten wijken voor een zelfstandig recht om te kunnen voorzien in eigen levensonderhoud door middel van een uitkering, studieloon of anderszins te creëren regeling. Wellicht kan hier een aantal belastingmaatregelen c.q. intrekking kinderbijslag, rentedragende leningen of renteloze voorschotten aan de overheidskosten tegemoet komen. Bedacht moet overigens worden, aldus deze leden, dat achttienjarigen voortaan wel zelfstandig leningen kunnen sluiten, maar de ouders niet voor de kosten kunnen opdraaien.

Met het WIJN waren zij van mening dat kostenramingen beschikbaar moeten komen van de verschillende alternatieven. Bij de artikelsgewijze behandeling zouden zij hier nog op terugkomen.

Met betrekking tot de voortzetting van de hulpverlening stelden de leden van de fractie van D'66, dat van verschillende zijden (bij voorbeeld commentaar WIJN, blz. 3, de afdeling familie- en jeugdrechtspraak van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, blz. 3) aangedrongen wordt op een regeling van de voortzetting van de hulpverlening aan ex-kinderbeschermingspupillen, opdat er bij aanneming van dit ontwerp niet een hiaat zal ontstaan in de opvang en begeleiding van deze pupillen. Zij onderkennen de problemen die aan deze materie kleven. Zo moet er bij voorbeeld een regeling worden getroffen voor de groep personen tussen 18 en 21 jaar die geen ouders of achterland meer hebben. Zij worden nu opgevangen door de instellingen van de kindbescherming, zoals kamertrainingscentra en tehuizen voor werkende en studerende jongeren.

In de toekomst zouden deze voorzieningen wegvallen. De voorgestelde voortgezette vrijwillige hulpverlening zal voor deze jongeren een welkome regeling zijn. Dit zal echter niet zo zijn voor bij voorbeeld de groep moeilijk opvoedbare 18–21-jarigen. Zij zitten vaak tegen hun zin in de tehuizen en willen helemaal niet onder kindbescherming vallen. Vrijwillige hulpverlening na hun achttiende jaar zullen zij moeilijk accepteren. Het alternatief zal dan echter soms een psychiatrische inrichting zijn. Volgens de mening van de aan het woord zijnde leden is dit een slecht alternatief. Zij hoopten derhalve een spoedige regeling van deze problematiek tegemoet te kunnen zien.

Kan de Minister wel verzekeren dat de financiën die op dit moment ten bate van deze jongeren worden aangewend door het Ministerie van Justitie, in ieder geval aan hen ten goede blijven komen? Misschien zal een gedeeltelijke overheveling naar CRM noodzakelijk zijn, zo vroegen zij ten slotte.

Het was de leden van de P.P.R.-fractie opgevallen dat de Regering met de onderhavige voorstellen duidelijk afstand had genomen van het in brede maatschappelijke kring gesteunde beleid van opeenvolgende kabinetten, zoals dat verwoord is door de commissie-Wiarda en later door de commissie-Mik.

Zij betreurden vooral dat de voorgestelde regeling uit vrees voor te omvangrijke gevolgen een zo beperkte strekking had en zo statisch van aard was, terwijl daarentegen reeds in het rapport van de commissie-Mik («Jeugdwezijn, op weg naar samenhangend beleid», blz. 20, 21) uiteengezet is, dat het meerderjarig verklaren van 18-jarigen een reeks wettelijke maatregelen vergt over een aantal jaren, waardoor de maatschappelijke gevolgen geleidelijk opgevangen kunnen worden en ten slotte een dergelijke meerderheid wordt bereikt.

Deze leden drongen er met klem bij de Regering op aan om aan de Kamer een plan voor te leggen met maatregelen van wetgeving en beleid, welke zij in het komend tiental jaren zal treffen, ten einde een geleidelijke afbouw van

de ouderlijke plicht en een gestage opbouw van het zelfstandig functioneren van de jeugdige meerderjarige in de maatschappij te bewerkstelligen. Hierbij ware onder meer te denken aan uitbreiding van de mogelijkheden van individuele huursubsidies, studiebeurzen en jeugdlonen.

Zoals uit het vorenstaande al blijkt, vonden de leden van de P.P.R.-fractie de voorgestelde afhankelijkheid van jeugdige meerderjarigen van hun ouders op grond van artikel 395a BW, alsmede het daarmee corresponderende verhaalsrecht van artikel 55c van de Algemene Bijstandswet, zowel principiële als praktisch onaanvaardbaar, tenzij nu reeds uit een vaststaand regeringsvoornemen blijkt, dat dit geleidelijk aan afgeschaft zal worden en binnen afzienbare tijd geheel zal zijn verdwenen.

Deze leden vroegen de Regering bovendien om een gedegen financiële onderbouwing, welke de grote maatschappelijke nadelen van de voorgestelde afhankelijkheid van jeugdige meerderjarigen zou rechtvaardigen. Enerzijds zou een zodanige berekening gegevens moeten verschaffen uitgaande van het onderhavige wetsvoorstel, waarbij ook belastingaftrek van ouders en ten gevolge van onvoldoende draagkracht van hen de beperkte verhaalsmogelijkheid van verleende bijstand moet worden betrokken. Anderzijds zou een berekening gemaakt en overgelegd moeten worden, die uitgaat van financiële zelfstandigheid van meerderjarigen.

De leden van de C.P.N.-fractie merkten zowel bij dit wetsontwerp als bij wetsontwerp 15 416 op, dat zij van mening waren, dat de verlaging van de leeftijd waarop meerderjarigheid wordt bereikt een noodzakelijke aanpassing is van de wettelijke voorschriften aan de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden.

Onder jongeren is er al geruime tijd een toenemende drang tot zelfstandigheid, maar door juridische belemmering stuit dit op moeilijkheden. De behoefte om reeds omstreeks 18 jaar een zelfstandig bestaan op te bouwen, buiten het gezin, wordt bovendien bemoeilijkt door het achterblijven van de sociale voorzieningen voor jongeren en het jongerenhuisvestingsbeleid. Dit is aanleiding tot groeiende spanningen binnen het gezin.

De leden van de C.P.N.-fractie wilden deze wetsontwerpen beoordelen met als voornaamste criterium of dit op afdoende wijze de belemmeringen voor het opbouwen van een zelfstandig bestaan wegneemt. Daarbij dient het bereiken van de leeftijd van meerderjarigheid erin te resulteren dat aanspraak gemaakt kan worden op belangrijke rechten die in het Nederlands rechtstelsel worden erkend; sociale, economische en democratische rechten. Dat houdt o.a. in dat men aanspraak moet kunnen maken op een uitkering, en op daarmee verband houdende voorzieningen.

De leden van de C.P.N.-fractie moesten constateren dat de huidige voorstellen aan deze criteria op generlei wijze voldeden. Weliswaar worden enkele juridische belemmeringen weggenomen (in 15 416), aldus deze leden, maar met name door het continueren en zelfs versterken van de financiële afhankelijkheid van de ouders en het niet doen erkennen van het recht op een uitkering worden de belangrijkste problemen niet opgelost maar verergerd.

Ten aanzien van het onderhavige wetsontwerp 15 417 meenden de leden van de C.P.N.-fractie dat ten onrechte voorop staat dat de verlaging van de meerderjarigheidsgrens geen financiële gevolgen voor de overheid mag hebben. Een wetsontwerp waarin principiële vraagstukken van de langere termijn aan de orde gesteld worden, mag immers niet in het teken gesteld worden van een tijdelijke beleidsdaad, met name de ombuigingsoperatie op sociaal-economisch terrein.

De bovengenoemde benadering van de Regering leidt ertoe dat in dit wetsontwerp de verplichting voor de ouders is vastgelegd om in de kosten van de verzorging en opvoeding ook van hun meerderjarige kinderen (tot 21 jaar) te voldoen. Zowel ten aanzien van werkloze werknemers van 18 tot 20 jaar als ten aanzien van werkende jongeren die niet geheel in de noodzakelijke kosten van bestaan kunnen voorzien wordt het recht op een uitkering niet toegekend.

Naar de mening van de leden van de C.P.N.-fractie is dit in strijd met de fundamentele gedachten van het wetsontwerp. Daarmee wordt de betekenis van de meerderjarigheidsgrens in sterke mate gereduceerd.

Waarom is in plaats van het huidige criterium van behoeftigheid de veel stringentere onderhoudsplicht geformuleerd?

Naar de mening van de leden van de C.P.N.-fractie leidt deze onderhoudsplicht tot een vergrote druk op het gezinsleven, met name voor de gezinnen met een laag inkomen. Wat zijn de gevolgen van deze wetswijziging voor werkloze schoolverlaters en voor kinderen die ouder zijn dan 18 jaar en een problematische verhouding hebben ten opzichte van hun ouders? Wordt voor deze groepen het recht op bijstand geheel of ten dele afgeschaft? Indien dit het geval is zullen de leden van de C.P.N.-fractie zich daar scherp tegen verzetten.

Wat voor gevolgen heeft het bereiken van de 18-jarige leeftijd voor kinderbessermingspubpillen? Zijn zij dan weer financieel aangewezen op hun ouders, ook als die relatie verbroken is? Of hebben zij recht op bijstand? Kunnen zij een beroep doen op bepaalde voorzieningen en hulpverleningsinstanties?

Ten slotte krijgt als gevolg van de stringent geformuleerde onderhoudsplicht ook de rechter een bepaalde rol toebedeeld bij het naleven van deze plicht. Naar het oordeel van de leden van de C.P.N.-fractie wordt daarmee het tegendeel bereikt van het ook in dit wetsontwerp nagestreefde recht op zelfstandigheid. De jongere krijgt nu met twee autoriteiten te maken. Is de Minister niet van mening dat als dit zelfs leidt tot een bevoegdheid van de rechter om matiging van de verplichting tot levensonderhoud voor te schrijven als de meerderjarige niet serieus studeert, de grens van de aanvaardbare inmenging in de persoonlijke levenssfeer van het individu en het gezin verre wordt overschreden, zo vroegen deze leden.

Het lid van de G.P.V.-fractie had met belangstelling kennis genomen van de inhoud van het wetsontwerp. Hij onderschreef de stelling van de commissie-Wiarda dat de minderjarige tot zijn 21ste jaar in steeds toenemende mate handelingsbekwaam is geworden en dat er een ontwikkeling is, waarbij de minderjarige een verdergaande zelfstandigheid verkrijgt. Hij achtte het een goede zaak dat de wetgever zich tijdig van deze veranderingen rekenschap geeft, zodat onnodige spanningen tussen ouderen en jongeren worden voorkomen.

Hij stelde evenwel niet onverdeeld enthousiast te zijn over de wijze waarop aan genoemde toenemende handelingsbekwaamheid wordt tegemoet gekomen. Hij meende dat het vaststellen van de meerderjarigheid op een bepaalde grens (18 jaar) op zich zelf enigszins willekeurig is. Voor bepaalde beslissingen zullen jongeren immers al reeds eerder feitelijk handelingsbekwaam zijn, terwijl zij dat voor andere wellicht pas later zullen zijn. Hij gaf er dan ook de voorkeur aan eerst gestalte te geven aan de geleidelijke rechtsverwerving, waarbij de meerderjarigheidsgrens als een sluitstuk van het volwassen worden kan worden beschouwd. Wat is de mening van de bewindsman hierover?

Het lid van de G.P.V.-fractie constateerde dat één van de consequenties van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens was, dat jongeren vanaf hun 18de jaar zonder toestemming van de ouders een huwelijk kunnen aangaan. Hij vroeg of deze consequentie wel zo wenselijk is. Hij wees er op dat men nog pas een tiental jaren geleden tot zijn dertigste ouderlijke toestemming voor het aangaan van een huwelijk nodig had. Hij wilde overigens uiteraard niet een herinvoering van de 30-jaargrens bepleiten, maar meende toch dat het aanbeveling verdient om te bepalen dat men tot het 21ste jaar ouderlijke toestemming nodig heeft. Hij wees er daarbij op dat tegenwoordig huwelijken op steeds lagere leeftijd worden aangegaan en dat juist de zogenaamde «tinerhuwelijken» relatief vaak mislukken en tot snelle echtscheidingen leiden. Zien de bewindslieden in deze feitelijke ontwikkeling, die toch als zeer ongewenst moet worden beschouwd, geen aanleiding om ook na het 18de jaar nog enkele jaren ouderlijke toestemming voor te schrijven?

Zeer onbevredigend – zo meende het lid van G.P.V.-fractie – is de regeling in het wetsontwerp dat meerderjarigen tot hun 21ste jaar financieel afhankelijk blijven van de ouders. Op zichzelf had hij er geen overwegend bezwaar tegen dat ouders hun kinderen ook tot hun 21ste jaar financieel blijven ondersteunen. De nu gekozen constructie zal echter kunnen leiden tot een voortdurende spanning tussen ouders en kinderen van 18–21 jaar. Uit de toelichting op het wetsontwerp kan men opmaken dat na 1970 uitvoerig is gestudeerd op de financiële consequenties van het verlagen van de meerjarigheidsgrens en dat de resultaten hiervan ten grondslag liggen aan de nu gekozen opzet.

Hij meende dat het voor een goede beoordeling van de door de Regering gedane afweging wenselijk is als meer cijfermatig kan worden aangegeven welke de financiële consequenties van het verlagen van de meerderjarigheidsgrens zijn. Zijn de bewindslieden bereid hierover meer informatie te verstrekken?

Het lid van de G.P.V.-fractie, hier aan het woord, meende dat rechten en plichten van de 18–21-jarige te veel uit elkaar zijn getrokken. Achten de bewindslieden het niet ongewenst dat bij voorbeeld een 20-jarige op volstrekt onverantwoorde wijze financiële verplichtingen kan aangaan, terwijl de ouders, hoewel onderhoudsplichtig, daar niets tegen kunnen doen? Hoe beoordelen de bewindslieden in dit verband het verschijnsel van sterk toeneemende overcreditering van jonge personen? Verdient het geen aanbeveling om de ouders in elk geval de mogelijkheid te geven tot sluiting van een afbetalings- c.q. kredietovereenkomst tijdens een afkoelingsperiode of een mogelijkheid tot vordering van nietigheid?

Het was dit lid niet geheel duidelijk in hoeverre in deze regeling de ouders ook aansprakelijk zijn voor het onderhoud van hun gehuwde kinderen in de leeftijd van 18–21 jaar. Geldt deze aansprakelijkheid alleen in geval van behoeftige omstandigheden of ook verder?

Ten slotte vroeg het lid van de G.P.V.-fractie naar de positie van ouders van meerderjarige werkende en inwonende kinderen tussen 18 en 21 jaar. Hoe wordt gegarandeerd dat de ouders een deel van de verdiensten indien zij dat wensen van hun meerderjarige inwonende kinderen tussen 18 en 21 jaar kunnen ontvangen als compensatie voor het onderhoud?

Het lid van de P.S.P.-fractie was verheugd dat nu toch eindelijk (na tien jaar) gedachten over verlaging van de meerderjarigheidsgrens zijn omgezet in concrete wetsvoorstellen. Wel hoopte hij dat de inwerkingtreding van de maatregelen niet nog eens tien jaar op zich zou laten wachten. Helaas scheidt het voorliggende wetsontwerp nauwelijks, eigenlijk geen duidelijkheid over het tijdstip van inwerkingtreding. Kunnen de bewindslieden nauwkeuriger aangeven wanneer het derde wetsontwerp verwacht kan worden en vooral, op welke termijn de bewindslieden zich voorstellen dat de verlaging van de meerderjarigheidsgrens een feit zal zijn, zo vroeg dit lid.

Verder achtte het aan het woord zijnde lid het betreuzenswaardig, dat de oplossing die gekozen is voor de financiële consequenties van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens, zo weinig recht doet aan de pas verworven zelfstandigheid van de «nieuwe» meerderjarigen. Immers, door de financiële verantwoordelijkheid van de ouders nog drie jaar na het meerderjarig worden van het kind te laten voortbestaan, wordt in die zelfstandigheid ingegrepen op een manier die daarvan weinig over laat. Hoe menen de bewindslieden te voorkomen dat kinderen na het in werking treden van het voorliggende wetsontwerp dan wel niet meer op basis van de wet, maar nog steeds via het machtige middel geld gedwongen zijn naar de pijpen van hun ouders te dansen? Is het juist dat met name de financiële consequenties van het voorliggend wetsontwerp er de oorzaak van zijn geweest dat de indiening van de voorstellen zolang is uitgebleven? Zo ja, waarom is die (lange) periode dan niet gebruikt om ook werkelijk naar oplossingen voor die problematiek te zoeken? Kunnen de bewindslieden meedelen welke beleidsalternatieven de revue hebben gepasseerd en vooral ook die alternatieven, waarin wel sprake was van financiële onafhankelijkheid van de «nieuwe» meerderjari-

gen? Zijn de bewindslieden bereid om tegemoet te komen aan datgene wat het WIJN gevraagd heeft, namelijk kostenramingen van de kant van de overheid van de verschillende alternatieve mogelijkheden, waarbij rekening wordt gehouden met de volgende elementen:

- zelfstandig recht op een uitkering voor meerderjarigen van 18–21 jaar, die niet in eigen onderhoud kunnen voorzien en/of die studeren;
- intrekking kinderbijslag en eventuele belastingfaciliteiten op dit terrein;
- incalculeren van de huidige kosten ten behoeve van de 18–21 jarigen voor rekening van de overheid;
- incalculeren van studiebeurzen e.d. aan 18–21 jarigen;
- geen verstoring van relaties ouders-kinderen door een gewongen financiële bijdrage van ouders voor meerderjarige kinderen?

Het lid van de P.S.P.-fractie ontkwam niet aan de opvatting dat een belangrijke reden voor het kiezen voor financiële verantwoordelijkheid van de ouders gevormd werd door het feit, dat nog steeds geen behoorlijk stelsel van studiefinanciering van de grond is gekomen. Ware dit wel zo geweest, dat kon zich de situatie niet meer voordoen dat ouders de financiële lasten van hun studerende kinderen afwentelen op de gemeenschap, omdat die gemeenschap zelf al voor een bevredigende oplossing had gezorgd. Kunnen de indieners van dit wetsontwerp meedelen of met name in het kader van de voorgestelde maatregelen nog gesproken is over een wijziging van het stelsel van studiefinanciering en, zo ja, hoe luidden de conclusies? Vinden de bewindslieden het niet op hun weg liggen om er bij de Minister van Onderwijs en Wetenschappen op aan te dringen dat van die zijde initiatieven worden genomen om tot een nieuwe opzet van het stelsel van studiefinanciering te komen, waarbij ervan uitgegaan wordt dat de financiële verantwoordelijkheid wettelijk noch moreel bij de ouders ligt?

Het lid van de P.S.P.-fractie was het eens met de constatering van de indieners van het wetsontwerp, dat «de werkende meerderjarigen van 18–20 jaar een zodanig loon kunnen verdienen, dat zij, in aanmerking genomen hun specifieke omstandigheden, niet geheel in de noodzakelijke kosten van het bestaan kunnen voorzien» (memorie van toelichting blz. 10 boven). Naar de mening van dit lid krijgen ook hier de verkeerden de kwalijke gevolgen van deze situatie op hun brood. Logisch lijkt immers ervoor te zorgen dat het minimumloon van 18–20-jarigen voldoende is om in het levensonderhoud te voorzien. Blijkens hun woorden in de memorie van toelichting is deze situatie voor de bewindslieden slechts een extra argument om de financiële afhankelijkheid van 18–20-jarigen vast te leggen. Ook hierbij rees de vraag bij het aan het woord zijnde lid, of ook overwogen is om het minimumjeugdloon op te trekken tot een «bestaansminimum» en zo ja, hoe luidden de conclusies? Achten de bewindslieden het op hun weg liggen om er bij de Minister van Sociale Zaken op aan te dringen, dat het minimumjeugdloon zodanig wordt gewijzigd (naar de mening van dit lid zou dat betekenen: afgeschaft) dat in elk geval de nieuwe meerderjarigen in hun eigen onderhoud kunnen voorzien?

Tot slot zou het aan het woord zijnde lid graag vernemen, wanneer de resultaten van het onderzoek naar de kwestie van de voortgezette hulpverlening tegemoet kunnen worden gezien en of al iets meegedeeld kan worden over de financiële regelingen daarbij. Zo is bij voorbeeld bij het WIJN de vraag gerezen, hoe het zit met de vergoedingen aan pleegouders, zo stelde dit lid ten slotte.

Met belangstelling had het lid van de DS'70-fractie kennis genomen van het onderhavige wetsontwerp. Hij kon zich verenigen met het voorstel tot verlaging van de leeftijd waarop de meerderjarigheidsgrens wordt bereikt. Hij meende echter dat de uitwerking van het voorstel niet consequent is. In principe omvat meerderjarigheid ook financiële onafhankelijkheid. Dit wordt onder andere bevestigd in de memorie van antwoord op het rapport betreffende de financiële positie van de gescheiden vrouwen en haar gezinnen (kamerstuk 11 860, nr. 7, blz. 1, onder b). Herhaaldelijk wordt in de memorie van toelichting gesteld dat de voorgestelde verlaging van 21 jaar naar 18

jaar geen financiële consequenties voor de overheid mag hebben. De indieners trachten dit probleem op te lossen door de ouders op te zadelen met de financiële verantwoordelijkheid tot 21 jaar. Ze worden verplicht in de kosten van levensonderhoud en eventueel studie te voorzien. Deze verplichting betekent geen verzwaring van de financiële last van ouders, aldus de memorie van toelichting blz. 9. Het was echter voor het aan het woord zijnde lid de vraag of deze stelling juist is. Het onderhouden van meerderjarige kinderen die een eigen leven leiden, kunnen trouwen of gaan samenwonen kan veel duurder blijken dan het minderjarige kind dat afhankelijk is van de ouders of zijn bestedingen in overleg met de ouders moet doen, bij voorbeeld ten aanzien van aankoop woning of kostbare duurzame consumptiegoederen.

Het lid van fractie van DS'70 zou dan ook van de indieners willen vernemen waarop zij de stelling hebben gebaseerd dat de nieuwe verplichting geen verzwaring van de financiële last van ouders is. Hij vond het een onaanvaardbare oplossing de financiële consequenties van dit wetsvoorstel af te wentelen op de ouders.

Ook de Commissie tot herziening van het kindbeschermingsrecht is geen voorstander van een wettelijke verplichting van ouders tot het betalen van de kosten van hun meerderjarige kinderen met uitzondering van Wiarda.

Vrijwel alle commentaren op het wetsontwerp zijn naar strekking van hun kritiek op dit punt gelijklopend. Zij achten een dergelijke uitbreiding van de verplichtingen van de ouders irreëel. Het lid van de fractie van DS'70 vroeg zich af hoe een dergelijke regeling in de praktijk zal voldoen. Kunnen de indieners enig inzicht geven over de gang van zaken in West-Duitsland waar een dergelijke regeling bestaat? Worden er veel processen gevoerd over de zogenaamde onderhoudsplicht? Kunnen de indieners een schatting maken van de kosten die aan een dergelijk proces verbonden zijn?

Het lid van de DS'70-fractie meende dat het feit van de meerderjarigheid enerzijds en de financiële afhankelijkheid, respectievelijk verantwoordelijkheid, anderzijds de kans op conflicten veeleer verhoogt dan zij een bijdrage levert tot een oplossing. Wat is hierover de mening van de indieners?

Een overwegend bezwaar van juridische aard is nog, dat in de memorie van toelichting geen enkele rechtsgrond wordt aangegeven voor de verhaalsregeling in het wetsontwerp van de overheid op de ouders voor volwassenen van 18 tot 21 jaar. Menen de indieners dat een maatschappelijk duidelijke rechtsgrond ter zake niet te geven valt? Zouden zij – indien zij van mening zijn dat een dergelijke rechtsgrond wel te geven valt – deze uiteen willen zetten?

Een aangelegenheid die in de memorie van toelichting onvoldoende beantwoord wordt is de vraag wie de studiekosten moet betalen na het 21ste jaar. Veelal eindigt het studeren in het bijzonder voor wat betreft studenten bij het wetenschappelijk onderwijs eerst omstreeks het 25ste of zelfs 27ste levensjaar. Hier wrekt zich dat nog steeds geen bevredigend stelsel van studiefinanciering gerealiseerd is.

Het lid van de DS'70-fractie vroeg hier de aandacht en het oordeel van de indieners over onderstaande gedachtengang, waarbij zal worden ingegaan op de problematiek van zowel werkende als studerende volwassenen van 18 jaar en ouder.

Voorts zou hij daarbij een voorstel doen dat de bestaande discriminatie van overheidswege tussen studerende en werkende jongeren van 18 jaar en ouder poogt op te heffen.

Uitgangspunt is dat zowel werkende als studerende jongeren met het bereiken van de 18-jarige leeftijd, ook financieel zelfstandig zijn. Een verplichting voor de ouders, om na het bereiken van de 18-jarige leeftijd van hun kinderen de kosten van levensonderhoud en studie nog voor hun rekening te laten blijven komen, wordt afgewezen.

De bedoelde gedachtengang ziet er als volgt uit: Indien men bekijkt de zorg, uitgedrukt in financiële middelen, die de overheid per onderwijssoort of studierichting gemiddeld per leerling of student uitgeeft, ziet men zeer aanzienlijke verschillen. De tegenwoordige zogenaamde prestatiebegroting

geeft deze verschillen voor de meeste onderwijssoorten duidelijk weer. Be-
ziet men voorts de verschillen, uitgedrukt in financiële middelen, tussen de
onderwijsvolgenden en niet-onderwijsvolgenden (met name na de leer-
plichtige leeftijd), dan nemen deze verschillen enorme afmetingen aan; een
hoog bedrag in het bijzonder in het tertiair onderwijs voor de onderwijsvol-
genden tegenover de rol van belastingbetaler anderzijds voor de niet-onder-
wijsvolgenden. Een vorm van discriminatie van overheidswege, die zich
vooral afspeelt in de leeftijdsfase tussen 16 en 24 jaar. Bij de discussie over
het onderwerp «gelijke kansen» valt het accent meestal op de stelling dat ie-
dere leerling – ongeacht de financiële positie van zijn ouders – het onderwijs
moet kunnen volgen dat het beste bij zijn capaciteiten past. Het gaat dan
echter om gelijke kansen binnen de groep van onderwijsvolgenden (mede
afhankelijk van de duur en de soort opleiding), maar tevens om een vergro-
ting van de ongelijkheid met de groep van niet-onderwijsvolgenden. Een
stuk ongelijkheid dat door de oorzakelijke band tussen de genoten opleiding
en het daarmee corresponderende inkomen, later in het arbeidsleven, tus-
sen beide groepen nog toeneemt.

Nu via het hier aan de orde zijnde wetsontwerp opnieuw de problematiek
van de verplichting van de ouders in verband met levensonderhoud en stu-
die van kinderen in de leeftijdsfase 18–21 jaar aan de orde wordt gesteld en
om een nieuwe regeling vraagt, diende naar het oordeel van het lid van de
DS'70-fractie de vorengeschetste materie ook opnieuw doordacht en opge-
lost te worden. Het gaat hier om probleemvelden die niet los van elkaar ge-
zien mogen worden.

Zoals ook in reacties op het thans aan de orde zijnde wetsontwerp is gesteld,
bij voorbeeld die van het WIJN in zijn brief van 9 april jl., blz. 3, derde alinea,
dienen hierbij kostenramingen beschikbaar te komen van de verschillende
alternatieve mogelijkheden voor het scheppen van een regeling waardoor
18–21-jarigen onafhankelijk van hun ouders in hun eigen levensonderhoud
alsook desgewenst in de kosten voor studie kunnen voorzien.

Het lid van de DS'70-fractie bepleitte in dit kader een onderzoek naar de mo-
gelijkheid alle Nederlanders bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd waarde-
papieren (zogenaamde bonboekjes op naam) met een voor ieder gelijk bedrag
ter beschikking te stellen. Dit kan door onderwijsvolgenden benut worden
voor betaling van een deel (zo nodig aangevuld met door de overheid te
verstrekken rentedragende leningen) van levensonderhoud en studie.

Door niet-onderwijsvolgenden, werkenden, kan het benut worden voor
eventuele aanvullingskosten levensonderhoud – (gelet op de relatief lage
loonschalen tussen 18–21 jaar soms hoge kosten, bij voorbeeld door huwelijk,
inrichting woning e.d.) – dan wel voor aanschaf (eerste aanbetaling) eigen
woning, investeringen in eigen bedrijf (waarom zou de overheid een student
wel helpen en een kleine zelfstandige niet?) of voor duurzame belegging.
Noch studerende, noch werkende (onvrijwillig werkloos) 18-jarigen ont-
vangen uiteraard ook het zogenaamde bonboekje. In hun geval zal daarnaast
echter een nader te bepalen zelfstandig recht op uitkering krachtens de ABW
of andere regeling gecreëerd dienen te worden. Evenals echter bij studerende
en werkende jongeren van 18–21 jaar kan een deel van dit zogenaamde bon-
boekje aanvullend benut worden voor de kosten voortvloeiende uit het
levensonderhoud.

Bij realisering van deze gedachtengang zouden voor 18-jarigen en ouder
kinderbijslag en studiefinanciering komen te vervallen. Het daartoe thans
beschikbare geld gaat – opheffing huidige discriminatie door de overheid –
verdeeld worden over studerende en werkende via het zogenaamde bon-
boekje. De eigen bijdrage (te dekken via bij voorbeeld rentedragende lenin-
gen vanwege de overheid) voor studerende bij het bereiken van het 18de
levensjaar zal substantieel hoger moeten komen te liggen. Niet-studerende
en werkende, zullen gaan ontvangen wat hun nu ten onrechte onthouden
wordt, zo stelde het lid van de fractie van DS'70.

Artikelen

Artikel I

Met de voorgestelde wijziging van artikel 233 Boek 1 BW konden de leden van de fractie van de P.v.d.A. instemmen, al betreurden zij dat niet tegelijkertijd een wijziging van artikel 31 wordt voorgesteld.

Zoals zij reeds stelden, stonden de leden van de fractie van D'66 positief tegenover de voorgestelde wijzigingen van wet, voorzover deze strikt met de verlaging van de leeftijd samenhangen.

Artikel II, onder B

De leden van de fractie van de P.v.d.A. merkten op, dat het hier ging om het laten vervallen van de artikelen in het BW betreffende handlichting. Evenmin als de ondertekenaars achtten zij het gewenst dat personen jonger dan 18 jaar bij voorbeeld deelnemen in een vennootschap of een bedrijf uitoefenen.

De onder handlichting begrepen bevoegdheden strekken zich echter ook uit tot de gedeeltelijke of gehele ontvangst van de inkomsten van de minderjarige en zijn beschikking daarover.

Moet uit het schrappen zonder meer van de artikelen betreffende handlichting worden opgemaakt, dat de Regering van mening is, dat er over ontvangst en beschikking van de inkomsten van de minderjarige in de praktijk geen conflicten tussen ouders en kinderen voorkomen? Zo dergelijke conflicten wel voorkomen, is het dan niet zinvol een wettelijke regeling op dit punt te laten bestaan, aldus deze leden.

Artikel II, onder C

Ook de leden van de fractie van D'66 waren van mening dat de kinderrechter een uithuisplaatsing tijdens een ondertoezichtstelling vanaf 16 jaar mag verlengen nadat deze plaatsing 2 jaar heeft geduurd. Inderdaad is ontheffing van de ouder(s) voor slechts een periode van enkele maanden vóór de meerderjarigheid van het kind inadequaat. Aan de andere kant hoopten zij wel dat spoedig een oplossing zal worden geboden voor de problematiek rond de controle op té lang durende plaatsingen.

Artikel II, onder D, E, F en G

Met betrekking tot het voorgestelde artikel 395a vroegen de leden van de P.v.d.A.-fractie wat de ondertekenaars vonden van de opvatting van mr. J. J. A. de Groot in NJB, van 7 april 1979, nr. 14, blz. 285 nl: «Voor het doel, waarmee de wetgever het voorgestelde artikel 1: 395a in het leven wil roepen, is een nieuw onderhoudsartikel niet nodig. In de ABW dient te worden bepaald of de burger al dan niet uiteindelijk voor het levensonderhoud verantwoordelijk is».

Reeds in het algemene deel gaven de leden van de fractie van het C.D.A. aan dat ook bij hen een aantal vragen leefde ten aanzien van de consequenties van artikel 395 A boek I BW. In dit onderdeel wordt tevens gewag gemaakt van mogelijke procedures zowel aan de zijde van de ouders als van de zijde van de jongmeerderjarigen.

Wat bedoelen de bewindslieden wanneer zij spreken, zo vroegen de leden van de fractie van het C.D.A. zich af, over de bevoegdheid van de rechter tot matiging van de verplichting tot levensonderhoud, wanneer het kind zijn studie niet «serieus» beoefent.

Wat is serieus studeren? Wat zijn de criteria en strekt het «serieus studeren» zich ook uit ten aanzien van de aard, duur en omvang van een door het kind zelfstandig gekozen studie?

Naar het oordeel van de leden van de C.D.A.-fractie liggen hier mogelijk problemen voor het opscheppen. Krachtens artikel 828a e.v. Rv immers kan de jongmeerderjarige zelf gaan procederen tegen zijn ouder of stiefouder ten aanzien van levensonderhoud en studiekosten.

Voorts zagen deze leden hier problemen wanneer de jongmeerderjarige gehuwd is, zijn/haar echtgenot(o)t(e) onderhoudsgerechtigd is en er een of meer kinderen aanwezig zijn. Wie betaalt dan wat?

Willen de bewindslieden voorts ingaan op de door de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak afdeling familie en jeugdrechtspraak, gesignaleerde ervaring in procedures met betrekking tot dergelijke onderhoudsplichten en rechten die in Duitsland geleid hebben tot een onbevredigende gang van zaken?

Terecht meenden deze leden dat in het voorgestelde wetsartikel het begrip «studie» ruim behoort te worden uitgelegd. Voorts meenden deze leden dat de wettelijke indexatie voor deze verplichting een logische oplossing is maar ook op dit punt voorzagen zij toch wel veel problemen.

De leden van de fractie van D'66 wezen erop, dat zij hun voornaamste kritiek jegens deze artikelen reeds onder het algemene deel naar voren hadden gebracht. Samenvattend komt deze erop neer dat zij verlaging van de meerderjarigheidsgrens zonder een zelfstandig recht om op de een of andere wijze in eigen levensonderhoud te voorzien, van de hand wijzen. Voorkomen moet worden dat kinderen tegen hun ouders gaan procederen om hun onafhankelijkheid te bewijzen. Met het WIJN vroegen zij om kostenramingen waarbij rekening wordt gehouden met de volgende elementen:

1. zelfstandig recht op een uitkering voor meerderjarigen van 18- tot 21-jarigen die niet in eigen onderhoud kunnen voorzien en/of die studeren,
2. intrekking kinderbijslag, eventuele belastingsfaciliteiten op dit terrein, rentedragende leningen, renteloze voorschotten,
3. incalculeren van de huidige kosten ten behoeve van 18- tot 21-jarigen voor rekening van de overheid,
4. incalculeren van studiebeurzen aan 18- tot 21-jarigen,
5. geen verstoring van relaties ouders – kinderen door een gedwongen financiële bijdrage van ouders voor meerderjarige kinderen.

Wat betreft het uitgangspunt van deze regeling, namelijk dat de verlaging van de meerderjarigheidsgrens geen financiële gevolgen voor de overheid mag hebben stelden zij nog het volgende.

Volgens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten «zullen deze financiële gevolgen door de voorgestelde wijziging niet worden opgelost. De grens van de financiële draagkracht van de ouders ligt vaak aanmerkelijk beneden de bijstandsnorm, zodat de kosten van deze bijstand toch geheel ten laste van de overheid zullen blijven. Het verhaalsrecht zal hier niet opgaan. Daar bovendien in andere gevallen de verhaalsbijdragen van de ouders aftrekbaar zijn voor de inkomstenbelasting zal ook hiervan het effect zijn dat bijstandsbehoevende kinderen van 18 – 21 jaar die zelfstandig wonen, toch ten laste van de overheid blijven». Volgens deze overwegingen zal dus van het uitgangspunt zonder meer niet veel terecht komen.

Tot slot vroegen de leden van de fractie van D'66 zich af wat er moet gebeuren als ouders het niet eens zijn met de gekozen opleiding van hun meerderjarige kind; blijft de verplichting dan bestaan of kunnen zij (gedeeltelijk) weigeren met het eventuele gevolg een gerechtelijke actie van kind jegens de ouders?

Artikel IV

Algemeen

De leden van de fractie van D'66 merkten op, dat de onder dit artikel voorgestelde wijzigingen voort vloeien uit de nieuwe onderhoudsplicht. De bovengeuite kritiek is dus ook hier van toepassing. De «nieuwe» meerderjarigen 18 – 21 jaar zullen anders worden behandeld dan de meerderjarigen van nu. Zij krijgen immers geen recht op bijstand. Bovendien wordt er een nieuw soort verhaalsrecht op de ouders van deze groep jongeren in het leven ge-

roepen. Ook deze regelingen zullen de groep 18- tot 21-jarigen afhankelijk maken, terwijl zij wel alle rechten maar ook plichten van de meerderjarigen zullen krijgen. Deze leden verwierpen derhalve ook deze voorstellen, en vroegen om een zelfstandig recht op uitkering. Daartegenover zouden dan weer de belastingfaciliteiten en kindertoelagen/bijslag voor de ouders vervallen. Ook blijkt hier weer het belang van het individualiseren van het inkomen, aldus deze leden.

Artikel IV, onder A

In de ogen van de leden van de fractie van het C.D.A. is het voorgestelde artikel een logische consequentie van het voorgestelde artikel 395a BW. Deden de bewindslieden de kritische commentaren van zeer velen die grote moeilijkheden voorzien in de relatie tussen ouders en hun meerderjarige kinderen tussen de 18 en 21 jaar wanneer via gemeentelijk verhaal de ouders worden aangesproken?

Gaarne zagen ook hier deze leden een kostenraming tegemoet voor hun nadere afweging.

Artikel IV, onder B

Betekent dit artikel dat het inkomen van een meerderjarige ten aanzien van wie de ouders een onderhoudsplicht hebben als bedoeld in artikel 395a van Boek 1 van het BW, meegerekend wordt bij de bepaling van de hoogte van de gezinsbijstand? Zo ja, betekent dat dan dat een meerderjarige in feite indirect moeten bijdragen in de kosten van levensonderhoud van zijn ouders, zo vroegen de leden van de P.v.d.A.-fractie.

Artikel IV, onder C

Wat is de mening van de bewindslieden ten aanzien van de suggesties van mr. J. J. Engels, gedaan bij brief van 15 maart 1979 aan de vaste Commissie voor Justitie, welke in hoofdzaak neerkomt op een vernumming van artikel 55 ABW ten opzichte van het voorstel in het onderhavige wetsontwerp, zo wilden de leden van de P.v.d.A.-fractie weten.

Ten slotte zouden zij willen vernemen of niet in artikel 828a Rv een verwijzing naar het voorgestelde artikel 395a Boek 1 BW op zijn plaats zou zijn.

De leden van de C.D.A.-fractie vroegen, of de bewindslieden hier problemen zien wanneer, via verhaal van de gemeentelijke overheid, in voorkomende gevallen beide ouders ten opzichte van de jong meerderjarige onderhoudsplichtig zijn waardoor er ingewikkelde procedures kunnen ontstaan als beide ouders niet meer samenleven.

De aan het woord zijnde leden meenden verder dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten terecht stelde dat de kosten toch goeddeels ten laste van de overheid verblijven daar de verhaalsbijdragen aftrekbaar zijn voor de inkomstenbelasting en de te verhalen bijstand wegens de financiële draagkracht van de ouders meestal aanmerkelijk lager ligt dan de bijstandsnorm. Zijn de bewindslieden bereid om ook op dit terrein in het buitenland opgedane ervaringen mede te delen te meer daar de algemene ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak dd. 31 maart 1979 het bestuur van de afdeling familie- en jeugdrechtspraak van deze vereniging met kracht heeft verzocht om stelling te nemen tegen de voorgestelde onderhoudsplicht van de ouders van 18- tot 21-jarige kinderen en het daaraan gekoppelde verhaal.

De voorzitter van de commissie,
Geurtsen

De griffier van de commissie,
Kerkhofs